

УДК 330.341.1

В.Ю.СВИТЛИЧНА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

РИЗИКИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ УПРАВЛІННЯ

Висвітлюються питання важливості запровадження інновацій в діяльності підприємств будівельного комплексу України. Досліджується необхідність здійснення заходів із управління ризиками інноваційних процесів будівельних підприємств.

Освещаются вопросы важности внедрения инноваций в деятельности предприятий строительного комплекса Украины. Исследуется необходимость осуществления мероприятий по управления рисками инновационных процессов строительных предприятий.

Questions of importance of introduction of innovations in activity of the enterprises of a building complex of Ukraine are analyzed. Necessity of realisation of actions on managements of risks of innovative processes of the building enterprises is investigated.

Ключові слова: будівельні підприємства, інновації, інноваційна діяльність, інноваційні ризики, управління ризиками.

Підприємства будівельного комплексу виступають однією з важливих ланок економіки держави. Саме будівництво створює основні фонди для функціонування всіх виробничих, невиробничих галузей економіки, а також для об'єктів соціальної інфраструктури міст. Особливе місце в діяльності підприємств будівельного комплексу займають проблеми стимулювання їх розвитку на базі досягнень науково-технічного прогресу. Ефективність функціонування будівництва тісно пов'язана із інноваційними шляхами його розвитку, із зрощуванням інноваційного потенціалу, із запровадженням форм і методів стимулювання інноваційної діяльності.

Питанням інноваційних засад розвитку будівельних підприємств присвячено роботи таких вітчизняних та зарубіжних економістів, як: Вольський А., Гасанов М., Іванова Н., Лещиков В., Лосев В., Санто Б., Шемякіна Т. [1, 3, 6, 10, 11, 13, 17] та багатьох інших.

Однак, незважаючи на велику кількість робіт із проблем інновацій будівництва, все ще залишається багато невирішених завдань з управління непередбачуваністю змін середі функціонування будівельних підприємств та подолання ризиків впровадження інновацій. Метою даної роботи є дослідження сутності, особливостей ризиків інновацій та способів управління ними.

На сьогоднішній день темпи інноваційного розвитку підприємств будівельного комплексу України є дуже повільними [8] і причинами цього виступають:

- низький рівень бюджетного фінансування наукових досліджень;
- слабка розвинутість інноваційно-інвестиційної інфраструктури;
- низький рівень інноваційної свідомості персоналу підприємств;

– обмеженість, малодоступність інформації щодо досвіду здійснення інноваційних проєктів, вітчизняних та зарубіжних наукових розробок;

– слабкий рівень розвитку дослідницької бази на будівельному виробництві;

– висока вартість нововведень та невизначеність строків інноваційного процесу;

– високий економічний ризик;

– неврегульованість правової бази та брак власних коштів будівельних підприємств;

– брак можливостей для кооперування з іншими будівельними підприємствами та науковими організаціями;

– стримання інноваційних проєктів адміністративними перешкодами та нормативами;

– корупційність та консерватизм мислення місцевої влади, низька якість будівельних матеріалів, неспівпадання інновацій із сформованою роками парадигмою містобудівного середовища [14].

Однак, все ж не можна стверджувати, що будівельний комплекс України в буквальному розумінні «законсервований» та не сприймає інновацій. Всеохоплюючий консерватизм будівництва тим не менш долають такі будівельні нововведення, як:

– високоефективні будівельні, теплоізоляційні та кровельні матеріали, енергозберігаючі склопакети, зниження матеріаломісткості виробництва;

– використання під час будівництва житла схеми енергозбереження, що ґрунтується на принципі когенерації (сумісна виробка електро- та теплової енергії) тощо [14].

Кожне будівельне підприємство повинно зрозуміти свій інноваційний потенціал та, під час розробки інноваційного проєкту, приділяти особливу увагу проблемам врахування ризиків. Ризик – це відхилення фактично отриманого результату від очікуваного (мети) за наперед непередбачуваними обставинами [4, 9, 16, 18].

Ризики супроводжують всі стадії розробки та впровадження інновації. Інноваційна діяльність підприємства – це процес, який завжди пов'язаний з ризиками. В більшості країн світу влада намагається створювати чітку політику, яка могла б реагувати на швидку зміну ситуації, підтримувати будівельні проєкти, у тому числі з високим ступенем технічного й фінансового ризику. В Україні ж будівельні підприємства самостійно створюють систему ризик-менеджменту, яка дозволяла б адекватно реагувати на зміну факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, та пов'язувати кінцеву мету розвитку з конкретними інноваційними проєктами. Основні характеристики категорії «інноваційний ризик» [5, 7] представимо у таблиці.

Характеристики інноваційного ризику (проектного)

сутність	інноваційний ризик – це міра непевності в одержанні очікуваного рівня прибутковості при реалізації проекту
причини виникнення	1) об'єктивність існування; 2) випадковий, імовірнісний характер, наявність невизначеності; 3) наявність альтернативних рішень; 4) виникнення можливих відхилень від поставленої мети
класифікаційні види	1. Виробничо-технологічний ризик (аварії, поломка устаткування). 2. Ризик нестабільності законодавства і економічної ситуації. 3. Зовнішньоекономічний ризик (можливість впровадження обмежень). 4. Ризик несприятливих політичних змін. 5. Ризик неповноти і неточності інформації про проект; 6. Ризик непередбачуваності дій учасників проекту
мета аналізу	оцінка усіх видів ризиків проекту, а також визначення: по-перше, можливих шляхів зниження ризиків; по-друге, ступеня доцільності реалізації проекту при наявному рівні ризику і способів його зниження
завдання аналізу	1 – пошук шляхів зниження ризику; 2 – врахування ризику при оцінці доцільності реалізації проекту; 3 – врахування ризику при оцінці доцільності реалізації способу фінансування проекту; 4 – виявлення ризиків проекту; 5 – оцінка ризику проекту; 6 – визначення факторів, що впливають на ризик

Перелічені в таблиці види інноваційних ризиків зустрічаються в будь-якому проекті [2, 5, 12]. Проектні ризики обумовлені особливостями його життєвого циклу. При виборі методу оцінки ефективності інноваційного проекту, визначаються терміни здійснення проекту, розмір інвестицій, наявність альтернативних проектів і інші фактори. У світовій практиці найбільше часто для оцінки ефективності проектів застосовують методи оцінки ефективності проекту, засновані на дисконтованих оцінках, оскільки вони значно більш точні, тому що враховують різні види інфляції, зміни процентної ставки, норми прибутковості і т.д.

До цих показників відносять метод чистої поточної вартості, метод індексу рентабельності, метод внутрішньої норми прибутковості і метод поточної окупності.

Існування ризиків інноваційних процесів будівельних підприємств зумовлює необхідність управління ними. Тобто, застосування дій з ідентифікації рівня невизначеності та по мінімізації негативного впливу ризику на діяльність підприємства [15].

Під управлінням ризиками, на нашу думку, слід розуміти процес, що поєднує вибір мети управління з урахуванням наявних ресурсів і обмежень ринкової ситуації, вибір методів і інструментів управління і підтримка балансу між вигодами від зниження ризику і необхідними для цього витратами на технічні, організаційні і фінансові важелі.

На думку автора, політика управління господарськими ризиками інвестиційного проекту будівництва включає в себе такі складові елементи:

1. Встановлення цілей системи управління ризиками:

1.1. Моніторинг системи-підприємства і середовища його функціонування.

1.2. Виявлення факторів ризику.

1.3. Ідентифікація ризиків.

1.4. Вироблення комплексу цілей і задач управління ризиками діяльності.

2. Кількісний аналіз ризиків:

2.1. Вибір методів кількісної оцінки.

2.2. Оцінка можливих втрат від ризиків.

2.3. Визначення фактично та припустимого рівнів ризику.

2.4. Порівняння визначених рівнів ризику.

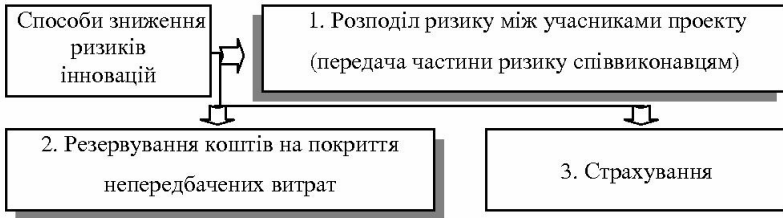
3. Розробка комплексу управлінських рішень по мінімізації рівня ризику:

3.1. Визначення напрямків впливу на ризик.

3.2. Застосування різних варіантів впливу на ризик.

3.3. Оцінка результатів дій.

Особливо важливе місце в практиці управління інноваційними ризиками займає пошук шляхів їх зниження. Найбільш поширеними способами зниження ризиків інновацій є наступні (рисунок) [7].

Способи зниження ризиків інновацій

Як зазначає Іл'єнкова С.Д. [7], дані способи можна охарактеризувати наступним чином:

1. Розподіл ризику відбувається при розробці фінансового плану проекту і контрактних документів. При цьому учасники проекту приймають ряд рішень, що розширюють, або зменшують діапазон потенційних інвесторів. При проведенні відповідних переговорів учасники проекту виявляють гнучкість щодо того, яку частку ризику вони згодні на себе прийняти.

2. Страхування ризику означає передачу визначених ризиків страхової компанії.

3. Створення резерву коштів на покриття непередбачених витрат передбачає встановлення співвідношення між потенційними ризиками, що впливають на вартість проекту, і витратами, необхідними для подолання збоїв у виконанні проекту. При резервуванні коштів враховується точність первісної оцінки вартості проекту і його елементів.

Оцінка непередбачених витрат дозволяє звести до мінімуму перевитрати коштів. Структура резерву на покриття непередбачених витрат визначається двома методами:

а) резерв поділяється на загальний (покриває зміни в кошторисі) і спеціальний (включає надбавки на покриття росту цін, збільшення витрат по позиціях, оплату позовів по контрактах. Це особливо важливо в умовах інфляції);

б) визначення непередбачених витрат за видами витрат (заробітна плата, матеріали та ін.).

Резерв на непередбачені витрати визначається тільки за видами витрат, що ввійшли в первісний кошторис, і не повинний використовуватися для компенсації витрат, що є наслідком незадовільної роботи.

Ринкові умови диктують підприємствам будівельного комплексу України необхідність ефективного управління інноваційними ризиками. Застосування системного підходу щодо виявлення причин ризиків, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, а також вибір оптимальних методів оцінки та впливу на ризикові ситуації дозволять створити на підприємстві ефективну систему ризик-менеджменту. Розробка найбільш оптимальних заходів політики управління інноваційними ризиками діяльності несе в собі потенціал зниження незапланованих фінансових втрат і витрат, зміцнення інноваційного потенціалу і ріст конкурентоздатності вітчизняних будівельних підприємств.

1. Вольский А. Инновационный фактор обеспечения устойчивого экономического роста / А. Вольский // Вопросы экономики. – 1999. – №1. – С. 4-12.
2. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві [монографія] / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
3. Гасанов М.К. Стимулирование инновационного развития строительного производства / М.К. Гасанов // Сборник научных трудов. Проблемы теории и практики экономики народнохозяйственного комплекса региона. Ч. 5. – Махачкала: ДГТУ, 2005. – С. 5-12.
4. Грачева М.В. Анализ проектных рисков / М.В. Грачева. – М.: Фантастин-Форм, 1999. – 199с.
5. Денисенко Н.П. Риски внедрения инновационных проектов / Н.П. Денисенко, А.П. Гречан, К.А. Чигирик // Инновации. – 2005. – №4-5. – С. 71-75.
6. Иванова Н. Национальные инновационные системы / Н. Иванова // Вопросы экономики. – 2001. – №7. – С. 59-71.
7. Инновационный менеджмент [учебник для вузов] / Под ред. С.Д. Ильенковой. – М.: Юнити, 1997. – 327 с.
8. Концепція державної цільової програми сприяння розвитку інноваційної діяльності в будівельному комплексі України на 2005-2007 роки: Повідомлення про оприлюднення проекту регуляторного акта Міністерства будівництва України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-build.com.ua>.
9. Кривцун І.М. Етапи та напрями теоретичних досліджень управління ризиками / І.М. Кривцун // Збірник наукових праць за матеріалами Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми економічного ризику: аналіз та управління» (26-28 жовтня 1998 р.). – К.: Міносвіти України, КНЕУ, 1998. – С. 38-39.
10. Лещиков В.А. Инновации в жилищном строительстве / В.А. Лещиков. – М.: КАН, 2002. – 40 с.
11. Лосев В. С. Эффективность инноваций / В.С. Лосев // Экономика строительства. – 1998. – № 9. – С. 34-41.
12. Нейенбург В.Е. Методические подходы к оценке эффективности инновационных проектов в угольном производстве в рискованных ситуациях / В.Е. Нейенбург, Ю.З. Драчук // Наукові праці Донецьк. нац. техніч. ун.-ту. Серія: економічна. Випуск 76. – Донецьк, ДонНТУ, 2004. – 238 с.
13. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М.: Прогресс, 1990. – 295 с.
14. Ступин И. Враги строительных инноваций / И. Ступин. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.investor.kirov.ru>.
15. Хохлов Н.В. Управление риском / Н.В. Хохлов. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 1999. – 239 с.

16. Чернова Г.В. Практика управління ризиками на рівні підприємства / Г.В. Чернова. – СПб: Питер, 2000. – 176 с.

17. Шемякина Т.Ю. Организационно-экономические условия и направления развития инновационного бизнеса в строительстве / Т.Ю. Шемякина // Экономика строительства. – 2004. – № 2. – С.24-35.

18. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер. – М.: Эксмо, 2007. – 861 с.

Отримано 27.02.2013

УДК 330.341.1:332(477.7)

І.В.ПРЯДКО

Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Розглядається економічний вплив інновацій на економічний розвиток країни та регіону. Здійснено аналіз розвитку інновацій в Миколаївській області у порівнянні з розвитком інновацій в Одеському та Херсонському регіонах. Встановлено, що державна інноваційна політика, здійснювана за роки перетворень, не сприяла підвищенню інноваційної активності.

Рассматривается влияние инноваций на экономическое развитие страны и региона. Указаны объективные и субъективные предпосылки развития инноваций. Проведен анализ состояния развития инноваций в Николаевской области в сравнении с развитием инноваций в Одесском и Херсонском регионах. Установлено, что государственная инновационная политика не способствует повышению инновационной активности.

The article is devoted to the influence of innovation on the economic development of the region. The analysis of innovation in Mykolaiv region was conducted in comparison with Odessa and Kherson regions. It was established that the state innovation policy was not helped to raise innovative activity.

Ключові слова: інновація, розвиток інновацій, регіональний розвиток інновацій.

В ХХІ ст. науково-технічний прогрес є важливим чинником економічного розвитку. Основу підвищення ефективності економіки країни, поряд із природними і трудовими ресурсами, складає науково-технічний потенціал, використання якого розкриває можливості переходу країни в постіндустріальну епоху. Крім того, доведено, що майбутнє країни, ефективність суспільних інститутів і соціально-політичних систем визначається рівнем розвитку інновацій. Фундаментальною основою забезпечення ефективної взаємодії цих інститутів у вирішенні соціально-економічних завдань суспільства є забезпечення динамічного регіонального розвитку, внаслідок того, що удосконалення управління державою і суспільством має виразно регіональний характер і обумовлюється розташуванням, своєрідністю культур, цінностей, потреб, ресурсів та іншими чинниками. Тому сприяння розвитку інновацій є одним з найважливішим завданням економічної політики держави.